

HOEDT U VOOR NAMAAK!

door Henk P. Burgman, Amsterdam

Het is een ouderwetse kreet, maar hij doet nog steeds opgeld: ‘Hoedt u voor namaak!’. Met die kreet wil de auteur van het nu volgende artikel de verzamelaars van IJslandse postzegels attenderen op een aantal gevaarlijke vervalsingen en gemanipuleerde zegels van klassieke IJslandse emissies. Niet alleen de zegels zelf werden (of worden) vervalst, maar ook de stempels kunnen frauduleus gefabriceerd zijn en zowel op echte als op valse zegels geplaatst zijn.

De meeste complete of gedeeltelijke vervalsingen die we tegenkomen zijn ‘ervalsingen ten nadele van de verzamelaars’. We vinden zulke vervalsingen voornamelijk bij de ‘klassieke’ emissies, zoals de eerste en tweede emissies van IJsland, de zo genoemde ‘ovaalzegels’ in Skilling- en Aur- waarden. Ook de bekende Þír opdrukken zijn ettelijke malen vervalst om van de beruchte Í GILDI-opdrukken maar niet te spreken. Ook het plaatsen van stempels op zegels die gebruikt meer waard zijn dan ongebruikte exemplaren komt echter - ook bij modernere zegels - veelvuldig voor. Als de vervalsers geen echte stempels met teruggedraaide data bij de hand hadden gingen ze er soms zelfs toe over om namaak stempels (ook fantasiestempels genoemd) op de zegels te plaatsen. Verder kunnen officiële stempels die door de IJslandse posterijen gebruikt werden verwarring veroorzaken.

Laten we bij de eerste IJslandse emissie beginnen. Deze eerste zegels werden uitgegeven op 1 januari 1873. De zegels in de waarden 2-3-4-8 en 16 Skilling werden in kleine oplagen variërend van 25.000 tot 100.000 uitgegeven. Behalve postzegels werden er ook twee dienstzegels, 4 en 8 Skilling, met hetzelfde ontwerp maar met andere kleuren uitgegeven. In plaats van het woord Póstfrim. werd er Þjón. Frim. in het zegelbeeld opgenomen. Na de invoering van de Kroon als munteenheid (1 januari 1875) werden er op 1 augustus 1876 nieuwe zegels in Aurar waarden uitgegeven. Van de oude Skillingzegels waren nog redelijk grote voorraden bij de postkantoren en bij het publiek aanwezig. De bij het publiek, meestal het bedrijfsleven zoals banken en handelshuizen, voorradige zegels konden tot eind juni 1876 bij het postkantoor worden omgeruild voor zegels in de nieuwe munteenheid. De Skillingzegels werden na enige tijd, vanaf 1877, door de

IJslandse posterijen ontwaard. Daarna werden deze zegels in kleine hoeveelheden aan het publiek, meestal kapitaal krachtige buitenlandse postzegelhandelaren te koop aangeboden. Na 1880 werden de zaken groots aangepakt en werden hele partijen aangeboden. De zegels werden, vaak zelfs, onder de nominale waarde, verkocht. De zegels werden grotendeels gestempeld aan de kopers geleverd. Voor deze “voorafstempeling” werden de op dat moment in gebruik zijnde stempels geplaatst. Dit waren stempels die in gebruik werden genomen na dat de Skillingzegels niet meer frankeergeldig waren. Bij dit type stempel waren de plaatsnaam en de datumcijfers in het lettertype “Sans serif” gesteld. De diameter varieert. Die kan 22 of 25 mm zijn (afbeelding 1).

Afbeelding 1

De zegels die echt gelopen hebben kunnen met twee typen stempels afgestempeld zijn; 1^e; met een stempel met een diameter van 22-23 mm waarbij de letters eveneens in “Sans serif” zijn gesteld de cijfers echter zijn in “Antiqua” gesteld en.... 2^e; een stempel waarbij zowel de letters als de cijfers in “Antiqua” zijn gesteld met een diameter van 23 mm (afbeelding 2).

Afbeelding 2

Dus als we een Skillingzegel tegenkomen waarbij, in het stempel, zowel de letters als de cijfers in “Sans serif” zijn gesteld dan hebben we met een zegel te doen die door de IJslandse post ergens na 1876 afgestempeld en verkocht werd. Geschat wordt dat er tussen de 70 en 75 duizend Skillingzegels op deze wijze zijn verkocht.

De Skillingzegels al dan niet voorzien van een voorafstempeling zijn redelijk dure zegels en zullen daardoor bij menige verzamelaar hoog op zijn/haar mancolijstje prijken. Daar waar schaarste is zullen altijd lieden zijn die met fröbelwerk of vakmanschap deze lege gaten trachten te vullen. De producten van deze mensen zijn soms zeer gemakkelijk te herkennen maar soms moet men wat meer kennis in huis hebben om deze maakfels te herkennen.

Een van de vervalsers die een aantal Skillingzegels produceerde was de heer Spiro. Zijn Skillingzegels duiken regelmatig op. Men vindt ze veel terug bij handelaren en op beurzen. Deze maakwerkjes zijn eigenlijk gemakkelijk te herkennen. Als men een origineel Skillingzegel in huis heeft of een Aurzegel, beiden zijn van het zelfde ontwerp, en die naast een Spiro product legt, vallen de verschillen snel op.

1°. De zegels zijn in steendruk uitgevoerd, de echte zegels in boekdruk, en vertonen daardoor een nogal vlekkerig uiterlijk wat vooral in de 4 hoek ornamenten terug te vinden is.

2°. De tanding is een lijntanding 12 met grote gaten of een lijntanding 13 met kleine gaten i.p.v. een lijntanding 12½ of een kamtanding 14 x 13½. De tanden zijn scherp gepunt tegen grove afgescheurde tanden die de echte zegels hebben.

3°. Het gebruikte papier is veel grover en dikker dan het echte postzegelpapier en heeft ook geen watermerk. Het echte papier is vrij dun, tegen transparant aan met een lichte beenachtige kleuring.

4°. De afstempeling op het zegel is een fantasiestempel dat nooit op IJsland in gebruik is geweest. Het bestaat uit een dikke enkele ring waarin de plaatsnaam, Reykjavik, cirkelvormig in een te vette “Antiqua”-stijl geplaatst is zonder datum.

Deze Spiro vervalsingen werden gedrukt in velletjes van 25 zegels met een velrand (afbeelding 3).

Afbeelding 3

Niet alle vervalsingen van de Skillingzegels zijn zo gemakkelijk te herkennen. Toch is de oplossing vaak met goed kijken te vinden. Veel vervalsingen waren bedoeld als albumvuller en waren voor niet al te veel geld, meestal in de postzegelhandel, te koop.

Meestal is het papier de simpelste oplossing. Vele vervalsingen zijn pas na 1900 vervaardigd en het juiste papier was niet gemakkelijk te verkrijgen. Voor een albumvuller was dat ook niet echt nodig natuurlijk. Vaak is de dikte, kleur of de samenstelling van het papier niet het zelfde. Ook een ontbrekend watermerk, in combinatie met het papier, is uiteraard een aanwijzing dat men met een reproductie te maken heeft.

Mocht dat alles nog niet genoeg aanwijzingen geven dan kunnen we het zegelbeeld zelf eens onder de loupe nemen. Zoals bij de Spiro vervalsingen al vermeld werd laat de gebruikte druktechniek ook zijn sporen na. Ook het ontwerp klopt vaak niet of de tekening van het zegel is niet correct. Veelal is de arcering die in

de vier hoeken te zien is dikker uitgevoerd dan bij het echte zegel. Hierdoor raken de verticale arceerlijnen vaak de driehoeken. Ook de belettering en de details in de kroon, posthoorn en de korenaren zijn vaak grof en onduidelijk terwijl die bij de echte zegels scherp en gedetailleerd zijn.

Afbeelding 4

Hier ziet u een echt en een tweetal vervalste 8 Skillingzegels waarbij u vooral op de hierboven omschreven details moet letten.

De hierboven getoonde 8 Skilling vervalsingen hebben beiden ook nog eens een fantasie stempel meegekregen. Het zegel van afbeelding 4b draagt een soort van puntstempel dat iets weg heeft van een verfijnd Fins kurkstempel terwijl het zegel van afbeelding 4c een soort van gridstempel meekreeg dat lijkt op het stempel dat op de eerste emissie van Noorwegen veel voorkomt. Beide stempeltypen zijn nooit in IJsland in gebruik geweest. Het getoonde 2 Skillingzegel (afbeelding 4d) komt, gezien de druk en het gebruikte fantasie stempel, vermoedelijk uit de zelfde fabriek.

De zegels die door H. Thiele in Kopenhagen in vellen van 100 gedrukt werden bestond uit 4 blokken van 25 losse clichés; deze waren op een ietwat onregelmatige onderlinge afstand geplaatst. Door deze onderlinge marge verschillen kan het voorkomen dat na het perforatieproces sommige zegels grotere of juist kleinere marges kregen. Bij grotere marges is het erg verleidelijk om de tanding af te knippen en daardoor een ongetand exemplaar te scheppen. Ook hier geldt weer: Houd de ogen open en denk logisch dan valt een gecreëerd ongetand exemplaar snel op. Leuk om te weten is dat er in

1942 als bijlage bij de dat jaar verschenen Standard catalogus een ongetande nadruk van het 8 Skillingzegel werd meegeleverd. Het was gedrukt op dun wit papier, zonder watermerk, met op de achterzijde een opdruk. Ook de gebruikte kleur is fletser dan die van het echte zegel. Zie afbeelding 5. Door het kunstmatig vergelen van het papier en het bewerken van de achterzijde wil dit zegel nog wel eens voor een echte ongetande aangeboden worden.

Afbeelding 5

Nu we toch over tanding spreken moet u eens naar afbeelding 6 kijken. Bij het rechter zegel (6b) is getracht om de rechterzijde van een nieuwe perforatie te voorzien. Dit is wonderbaarlijk wel gelukt, maar het resultaat is niet echt overtuigend. Vermoedelijk is er hier met een naald een aantal gaatjes geplaatst waardoor er een geheel nieuw soort tanding is ontstaan. Men zou bijna denken dat dit iets unieks is, maar niets is minder waar. Veel van deze restauraties zijn gevaarlijker en moeilijker te ontdekken dan dit voorbeeld.

Afbeelding 6

Ook de dienstzegels in Skilling waarden moesten er aan geloven Hierboven ziet u een echt (6c) en een vals (6d) zegel. Het valse zegel is, druktechnisch, van een zeer goede kwaliteit maar het heeft geen watermerk en de tanding van het zegel is $1\frac{3}{4}$.

Een andere emissie die door de heren vervalsers regelmatig aangevuld wordt zijn de zegels met de beruchte "Í GILDI" overgedrukt. In basis zijn het de zelfde zegels als de zegels die we hier voor hebben besproken in Aur waarden.

Toen in 1902 de nieuwe zegels met de beeltenis van Koning Christian IX in gebruik werden genomen werden de oude cijferzegels ongeldig voor frankering. Door diverse omstandigheden werd deze beslissing teruggedraaid met dien verstande dat alle cijferzegels voorzien van de opdruk Í Gildi / '02 - '03 nog tot eind 1903 geldig waren voor frankering, dit gold ook voor postwaardestukken met dit ontwerp als zegelbeeld. Omdat alle zegels ingeleverd moesten worden en dan door de IJslandse post van een opdruk moesten worden voorzien kunt u wel voorstellen wat dat voor een operatie was. Door de grote verscheidenheid aan zegels, die in grote aantallen in hele of halve vellen aangeleverd mochten worden, werd de operatie een onoverzichtelijk geheel. Om het nog ingewikkelder te maken werden er rode en zwarte opdrukken geplaatst en waren er niet voldoende letters en cijfers voorradig bij de drukkerij die het een en ander moest volbrengen. Hierdoor ontstonden er schaarse combinaties. Zo werd bijvoorbeeld het 5 Aur zegel met de tanding $1\frac{3}{4} \times 1\frac{3}{4}$ zowel met een rode als met een zwarte opdruk afgeleverd. Echter de verhouding, qua aantal, lag volkomen scheef. Van de zegels met rode opdruk werd een hoeveelheid afgeleverd wat een veelvoud was van de zwarte opdruk. Dit heeft als gevolg dat de catalogus prijs voor dit zegel met een zwarte opdruk gigantisch hoger ligt dan voor hetzelfde zegel met een rode opdruk. Wederom zijn er lieden opgestaan die de vele gaten in de verzamelingen tegen een redelijke prijs wilden dichtten.

Hieronder ziet u twee van deze fantasie producten met rechts daarvan een echt zegel met rode opdruk (afbeelding 7a). Kijk en vergelijk, ik denk niet dat ik u nog op details hoeft te wijzen. Niet alleen de opdruk is vervalst maar ook het zegel zelf en de geplaatste stempels zijn het resultaat van een avondje huisvlijt.

De zelfde manipulaties zijn toegepast om een zegel van 6 Aur met rode opdruk te creëren (afbeelding 7b).

a

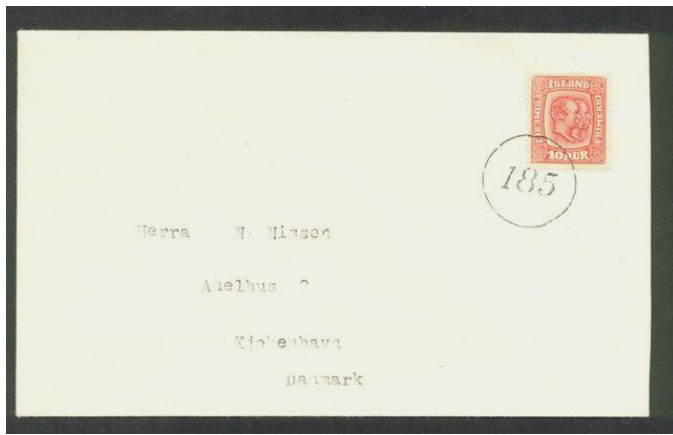
b

Afbeelding 7

Een ander manipulatiegevoelig onderdeel van de IJslandse filatelie zijn de bekende nummerstempels. Diverse stempels zijn in handen gekomen van figuren die het niet al te nauw namen met de eerlijkheid. Soms waren de stempels vergeten en werden jaren later weer eens teruggevonden en gebruikt. Ook werden de oude nummerstempels als noodstempel gebruikt voor als het gewone datumstempel defect was. Een bereidwillige beheerder van een plattelandspostkantoor, wat een groot woord was voor soms niet meer dan een keukenlade, wilde dan op verzoek best wel eens een stempeltje zetten op een aantal brieven die door een aardige mijnheer aangeboden werden, zeker als er nog een flesje IJslandse "brennivin" of een flaconnetje Deense "Gammlle Dansk" tegenover stond. Een six-pack geïmporteerd bier deed trouwens vaak ook al wonderen.

Hieronder (afbeelding 8) een tweetal gefabriceerde covers met de nummerstempels van Drangar (140) dat nog tot in 1969 in het kantoor aanwezig was en 185 (Raudskollsstadir, eveneens 1969). Waarom 1969? In dat jaar was het bij de IJslandse post doorgedrongen dat niet alle nummerstempels ingeleverd waren en hield men een strooptocht door het land om alle nog te vinden stempels alsnog in te nemen.

U kunt zien dat niet alleen de hierbij gebruikte enveloppen een in het oog lopend iets zijn, maar ook het gebruikte machine schrift. Verder het algemene voorkomen van de twee covers; de stempels zijn beiden zo geplaatst dat het nummer

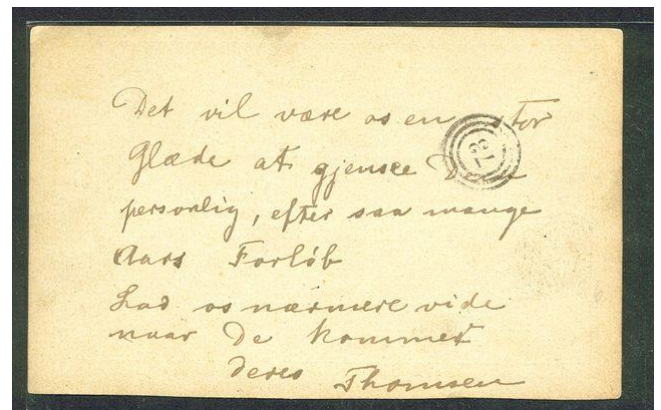

Afbeelding 8

zo goed mogelijk leesbaar is en zo weinig mogelijk schuilgaat op het zegel. Ook valt het op dat de stempels des tand der tijd niet ongestraft hebben weerstaan en beschadigingen vertonen. Dit zijn geen vervalsingen maar dit noemen we dus puur maakwerk.

Een andere vorm van echte vervalsing zijn de hieronder getoonde IJslandse briefkaarten De eerste kaart (afbeelding 9) is het antwoord gedeelte van een dubbele briefkaart verstuurd van uit Lemvig naar Reykjavík. De kaart is ontwaard met het Deense nummerstempel 73; tevens is er een Kopenhagen transitstempel geplaatst. Dit soort verzendingen zijn, en zeker in deze kwaliteit, vrij zeldzaam. Zo op het eerste zicht is er niets mis mee. Ook de achterzijde levert niet echt vraagtekens op. Hooguit het ontbreken van handgeschreven datum en plaats van verzending is misschien vreemd te noemen. Het nummerstempel 73 was op 20 juni 1879 aan Lemvig, een havenplaatsje aan de Limfjord in noordwest Jutland, toegewezen en is, zeker op stuk, een lastig tot zeldzaam stempel. De

boodschap op de achterzijde luidt als volgt: "Het zou ons een waar genoegen zijn u persoonlijk terug te zien, nadat zo veel jaren verlopen zijn. Laat ons meer precies weten wanneer u komt." Een leuk stuk dat zeker een aanwinst voor een poststukken-verzamelaar zou zijn.

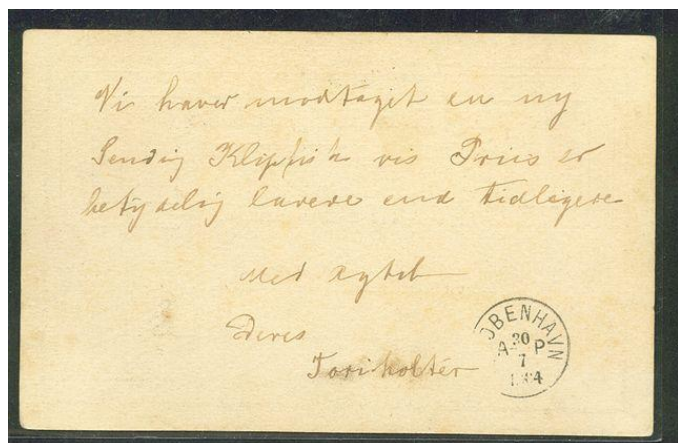

Afbeelding 9

De tweede kaart (afbeelding 10) is eveneens een 5 Aur briefkaart. Ditmaal echter is het een enkele briefkaart verstuurd vanuit IJsland naar Kopenhagen. De kaart was niet afgestempeld in IJsland maar draagt wel het FRA ISLAND stempel, wat aangeeft dat de kaart per schip in Denemarken aan land gebracht is en aldaar pas in het postale systeem is terecht gekomen. Het zegelbeeld is ontwaard met een onleesbaar nummerstempel en op de achterzijde is een Kopenhagen aankomststempel geplaatst. Hier is niets mis mee zo te zien. De boodschap die aan de kaart werd toevertrouwd gaat over een zending "klipvisk" die beduidend goedkoper is dan voorheen. Ook hier zien wij een begerenswaardig stukje postgeschiedenis. Als we de twee kaarten naast elkaar leggen gaat er ineens een heel andere wereld open. Een andere wereld dan die roze die we hadden na de aanschaf van de tweede kaart. Wat zien wij? We zien dat het handschrift op beide kaarten vele

overeenkomsten hebben. Dit kan geen toeval zijn.

Na enig speurwerk en een aantal gerichte vragen stellen aan de juiste personen komen we achter het verhaal van de maker van deze kaarten en, naar later blijkt, van vele andere producten.

Afbeelding 10

Het gehele verhaal van de maker van deze gevaarlijke vervalsingen is te lang om hier uitgebreid over te schrijven. In het kort komt het hier op neer dat er in de 20er en 30er jaren van de vorige eeuw een mijnheer Bøgh in het Deense postmuseum werkzaam was. Dit heerschap, zelf al postzegelverzamelaar van af zijn 10^e, had toegang tot alle in het museum aanwezige spullen inclusief alle reeds lang uit de roulatie genomen stempels. Dat die dingen daar maar werkeloos lagen en wetend dat er vele verzamelaars naar mooie poststukken of losse zegels met afdrucken van deze stempels zochten, kon de goedaardige man maar moeilijk verkroppen. Al snel was in een klein kringetje van filatelisten bekend dat de heer Olaf Bøgh, medeverzamelaar en werkzaam in het postmuseum, voor een goede sigaar bereid was om een of meerdere stukjes te voorzien van een mooi stempeltje uit het archief van het museum.

Later ging Bøgh nog een stapje verder en fabriceerde een aantal mooie postwaardestukken die in menige verzameling op een ereplaats konden rekenen. Zijn maaksels worden vandaag de dag nog steeds op internationale veilingen aangeboden en duiken nog steeds op in tentoongestelde verzamelingen.

Uiteraard vieren de rommelaars hun lusten niet alleen op de "klassieke" filatelie bot. Ook bij de wat modernere poststukken en -zegels is er genoeg onkiesheid te vinden voor de verzamelaar met een strak oog en een beetje kennis. Hieronder (afbeelding 11) ziet u een binnenlandse brief verstuurd vanuit Sauðlauksdalur en volgens het stempel afgestempeld op 5 januari 1947. Een mooi bewaard briefje, alleen is de gebruikte enveloppe wel erg wit en modern. Aan de achterkant blijkt het nog een zelfklever te zijn ook. De zegels? Het 10 Aurar zegel was uitgegeven op 17 juni 1944 en verloor zijn frankeergeldigheid op 31-12-1946. Dat is mogelijk. Het was misschien niet algemeen bekend dat dit zegel niet meer frankeergeldig was. Het 90 Aur zegel kwam pas uit op 12 oktober 1950 ruim drie en een half jaar na dat het zegel afgestempeld werd. Verder hoef ik niet te gaan denk ik. Zeker niet nadat ik u een ander stukje laat zien. Een identiek datumstempel op een briefstukje. Het blijkt dat er van hetzelfde type enveloppe gebruik is gemaakt om dit te fabriceren.

Afbeelding 11

Het gebruikte 1 Aur zegel was ook al sinds 31-12-1946 niet meer frankeergeldig. Als klap op de vuurpijl heeft het plaatsje Sauðlauksdalur al sinds 1 januari 1946 geen postkantoor meer.

Ter afsluiting laat ik u nog een aantal zegels zien die d.m.v. een wel heel simpel fantasiestempel van een ongebruikte zegel tot een gebruikte zegel getransformeerd werden (afbeelding 12).

Afbeelding 12

Ik hoop dat ik met deze van uitleg voorziene voorbeelden de verzamelaar een beetje van zijn argeloosheid heb kunnen afhelpen. Ook het klakkeloos aannemen van wat er in veilingcatalogi bij de kavels geplaatste omschrijving staat moet u eens wat kritischer bekijken. Niet alleen lezen wat er wel staat maar vooral bedenken wat er niet staat geschreven. Met een beetje gezonde achterdocht, logisch nadenken en een beetje kennis van zaken kunt u een hoop geld besparen en veel teleurstellingen voorkomen.

Dit artikel is ook verschenen in het maandblad Filatelie, jaargang 82, maart 2004, blz 216 -219.